

IDYLA O SLEZSKÉM UČITELI.
NATURALISTICKÝ ROMÁN O VINĚ.
POSLEDNÍ PRÓZY

V časovém sousedství Tří větévek jalovcových, v letech 1935 a 1936, kdy Martínek začal pracovat na „kronice“ Stavy rachotí, vznikaly příběhy o podučiteli Blažejí Potěšilovi. Martínek je před začátkem druhé světové války neukončil; „podstatné kusy“ byly však napsány už tehdy.¹⁾ Práce na *Troji cestě Blažejí Potěšila* byla uzavřena někdy r. 1942. Následujícího roku vydalo knihu nakladatelství Sfinx.

Jako téměř vždycky měl Martínek i pro hlavní postavy díla *Troji cesta Blažejí Potěšila* modely ve skutečnosti. Ale ani zde nešlo o kopírování „vzorů“, nýbrž o synkretizaci několika, přesně řečeno tří zdrojů: životopisu skutečného učitele, Martínkových vzpomínek na vlastní život a fantazijního dotváření materiálu. O genezi své knihy zmiňuje se spisovatel dvakrát, ale vždy bohužel jenom stručně. V listě manželce spisovatele M. Jahna a jeho deři M. Jahnové z 21. července 1944 Martínek sděluje, že vyjde druhé vydání Potěšilovy historie, a poznamenává doslova: „... je ve vypravování zdánlivě kratochvilném (ale na základě skutečného učitelského života) vlastně trochu mého životopisu a trochu myšlenky, že člověk musí se překousávat veškerým trápením...“ V knize *Postavy mých románů* (str. 25) píše Martínek, že vytvořil Potěšila „napolo podle skutečných modelů i vzpomínek a napolo z fantasmie“. O žánru své práce Martínek podotýká: „Nechtěl jsem psát humoristický román, ale jen napolo ironický a napolo usmířený pohled na životní trampoty — a zase kus krajové historie před šedesáti nebo sedmdesáti lety.“²⁾

Troji cesta Blažejí Potěšila je triptych. Tři akty usmířené tragikomedie, která dějstvue v sedmdesátých či osmdesátých letech minulého století. I když jsou místa, kde se Potěšilovy osudy odehrávají, určena románovými jmény, nejsou daleko pravdy, jestliže je položíme někam do blízkosti autorova rodiště, do kraje mezi Brušperkem a Pobeskydím. A malé město, dějiště třetího Potěšilova působení, je patrně Brušperk sám. Martínek ovšem, jak zdůrazňuje, nechtěl psát „dokumentovanou historii“, nýbrž prózu o starodávném životě. Drsnost života v té době je vzpomínkovým závojem tlumena do shovívavého, rozmarného humoru.

První kapitola Potěšilova života nás uvádí na samotu venkovského zámečku. Okresní školdozorce, který se znal s Potěšilovým otcem, pošle jednadvacetiletého podučitele Blažejí Potěšila za hofmistra k synkovi statkáře Vytřence. Tento

¹⁾ Můžeme tak soudit jednak podle Martínkova vročení „Psáno 1935—1936“ na konci *Troji cesty Blažejí Potěšila*, jednak to zdůrazňuje autor v knize *Postavy mých románů*, str. 23.

²⁾ *Postavy mých románů*, str. 24.

bezohledný vykořisťovatel zbohatl podnikatelstvím staveb a postavil si zámek Kamenný štít. Potěšil (už jeho jméno voíl autor dozajista s úmyslem, aby mladíka, trochu naivního, trochu potrhleho, ale vždy přímočarého a poctivého, mírně ironizoval) je různolící silák s dlouhými vlasy, nasmělý hoch a poněkud smolař. Marrně se snaží vychovat zanedbaného Alfera, kterého otec zhýčkal a který vyrostl ve zlostníka. Vytřenc je přesvědčen, že pedagogickým nezdařem jsou vinní synoví vychovatelé. Potěšil je už Alferovým šestým vychovatelem. Při svém svízelném úkolu musí Potěšil nutně ztroskotat. Tím spíše, když na něj ze vzteku, že se nedal svést, žaluje Vytřencova konkubína Monika. Potěšil odchází z Kamenného štítu ke své matce. Usmířil se s ní, když se vysvětlily okolnosti jejího provdání za maloměstského kupce Musárka. V její dceři z druhého manželství Gabriele dostal Blažej vtípnou nevlastní sestru.

Třebas je příběh se ztracenou a nalezenou matkou laděn do selanky, má podstata první části románového triptychu dobrý realistický základ. Hlavní figura je ve své přímočaré prostomyslnosti a čestnosti kreslena se zálibnou roztomilostí. Jako bychom sledovali historii jednoho ze „zapadlých vlastenců“ v době našich dědečků. Leží na ní pel zasloutlých fotografií z anno dazumal. Dobře je vystižen, a to jak svou fysis, tak svými duševními vlastnostmi, bezohledný kapitalista, který se v jednání s lidmi i v citové sféře — což sám zdůrazňuje — řídí zásadou, že v životě se má všechno měřit jenom penězi. Živá je též postava intrikářky Moniky, Alfera, bručivé hospodyně Tekly, ironického správce Ondrucha, zköstnatělého školdozorce a obtloustlého okresního hejtmána. Za zvláště zdařilý pokládám výjev ve vesnické hospodě, kam Potěšil zapadne cestou na Kamenný štít a kde najde u hostinského lidovou prostotu, kořeněnou poctivostí.

Mimozámeké prostředí celkem spisovatelovu peru uniká, takže je poznáváme jenom nepřímó (například z vypravování hospodského); po celém okolí jdou zprávy o Vytřencově bezohledné hrabivosti.

Autorovi bychom vytkli, že „vorgeschichte“ a charakteristiku svých hrdinů dává dosti stereotypně vyprávět některé z postav. Tak se v expozici na okresním hejtmánství a na Blažejově cestě ke Kamennému štítu dovídáme o učitelově otcí, hostinský a správce nás obeznámí s vydřiduštvím velkostatkáře a s jeho koketní „paní“. Monika vypravuje o Alferdovi. Jen Vytřenc se představí více méně sám, svým jednáním. Proto vystupuje tato postava živě a plasticky.

Druhý díl románového celku, nazvaný Víno na stráni, zavede čtenáře na zapadlou horskou vesnici Zimné, kam byl Potěšil z trestu přeložen. Je to chudá dědina chalupníků a dřevařů. Potěšilův život prochází dvojm prostředím. Na okresní učitelské konferenci pozná Blažej kolegy ze sousední vesnice Ryšarovic — dobráka nadučitele Bartoně, který se věnuje zahradě, ironického holubáře Klevara a nadaného, leč nemocného hudebníka Jurečku. Ve svém působišti, kde je starostou bohatý sedlák Mičan, stane se Potěšil obecním tajemníkem. Líbí se mu starostova dcera Valerie. Ale dívka se musí podle otcova rozhodnutí provdat za sedláka Hološu. O svatbě prodal starosta Potěšilovi za rýnský míru kamenité stráně. Učitel jí pak promění v rybízovou a jahodovou zahradu. Gabriela navštíví Potěšila a sděluje mu, že matka byla za něj u inspektora intervenovat. Inspektor skutečně přijde k Potěšilovi na školu a shledá, že mladý učitel pracuje v těžkých poměrech dobře. Zanedlouho zemře Blažejův nevlastní otec. Dokonal také věrný Potěšilův přítel Jurečka, který se marně léčil z tuberkulózy. V závěrečné kapitole pozve Blažej starosta na ochutnání vína, které vyrobil z vlastního rybízu. Starosta si stěžuje, že jeho zeť bije Valerku a že na něm požaduje další

peníze. Blažej, který nazval svoji zahrádku a vinici Valerkou, připtíjí si s nešťastným burmistrem na dobrou shodu a na zapominání.

Vypravování druhé části románu je opět soustředěno okolo postavy Blažeje Potěšila. Proti prvnímu oddílu triptychu shledáváme u Potěšila rysy větší rozhodnosti a jisté odvahy; učitel se nechce sklonit k tomu, aby se inspektora doprošoval. Vesnické prostředí je viděno ovšem značně idylickými brýlemi. Bohatý starosta vystupuje jako rozšafný dobrodinec školy a učitele. Neobjasně zůstává jeho poměr ke služebným silám na statku. Peněžnického přístupu k sňatku své dcery starosta lituje, třebaš pozdě, obdobně jako Lízal v Maryši. Třídní složení vesnice je toliko naznačeno — jeden z drvoštěpů protestuje, že učitel zdržuje dcerku po vyučování, když cvičí zpěv na Valerčinu svatbu. Děvče má prý doma dost práce. Zde prokmitá slabě i třídní nenávisť námezdního dělníka k vesnickému bohatci. Výrazně, ač se zřetelnými rysy idealizace, je podán těžký život venkovských kantorů, „zapadlých vlastenců“ na slezské půdě.

Za málo pravděpodobných okolností — dostane se totiž v hospodě do rvačky se sedlákem Holušou, který pomlouvá Valerku — je Potěšil přeložen do tichého, starosvětského městečka. Jsme na počátku třetí části románu. Oním městečkem myslil autor nepochybně Brušperk, nebo mu Brušperk stál k vykreslení románového městečka aspoň modelem. Nemusíme ani připomínat, že lékařova dcera nazývá město Kocourkovem. Stačí uvést, jak učitel Pazderník informuje o městě svého nového kolegu: „Staré časy vyčuhují z každého nároží a z každého podloubí. Zachovali jsme si staré zvyklosti, jak byly kdysi za časů pradědů, dobré i špatné. Městečko zehudlo a těší se povídačkami ze starých časů jako dítě vypravováním o zakletých zámcích. A přitom usnulo a potichu ze spánku oddychuje.“ Jak bychom podle tohoto popisu nepoznali dějiště „kroniky“ Stavý rachotí?

Na novém působišti přijmou kolegové Potěšila velmi přátelsky. Nadučitel Konečný, trápený žaludeční nemocí, ustaraný, ale spravedlivý a statečný, přesvědčí se brzy, že inspektorova slova o lehkomyšlném hospodském rváči povahu mladého učitele zkreslují. Poznává v Potěšilovi dobrého pedagoga, zaníceného hudebníka, zakladatele žakovského sboru i pohotového osvětového pracovníka. Netrvá dlouho a všestranný organizátor maloměstského kulturního života učitel Pazderník nedá Potěšilovi zahálet. Při jedné akademii se Potěšil seznámí s dvěma nerozlučnými kamarádkami — lékařovou dcerou Adou Hřimalovou a Emou, dcerou majitele dílny na nábytek. Sámkuje s nimi nedaleko svého opuštěného domku na Šibenkách. Ema se má vdávat. Ale ve své povrchní veselosti nevyhne se milostnému dobrodružství s Blažejem. Bižutérií — srdíčko, které Blažej utrhá a ponechal si na památku, najde pak u něho zatrpklá a posměvačná Ada. Vyčte učiteli, že jí odvedl přítelkyni. Nebylo to však pravda, protože „Kobližku“, jak Emě pro její baculatost přezdívali, odvedl ženich, když došlo z obchodních důvodů ke sňatku. Blažej se zúčastní svatby své nevlastní sestry Gabriely. Na zpáteční cestě přes les je v noci přepaden dvěma vagabundy. Sice je zažene, ale utrhá od nich těžké rány. Pazderník popíše celé přepadení květnatě v místním časopise, takže se o něm doví také inspektor. Přeloží Blažeje z trestů na jednotřídku v horách. Nemocného Potěšila přijde navštívit matka a sděluje mu, že se nepohodla s Gabrielou a zetěm. Slibí, že se k synovi přestěhuje a že mu půjde do hor hospodařit. Beztoho tam Blažej dlouho nezůstane a po způsobice na měšťanku se dostane do města.

Tříkrát klopytl Blažej, má smůlu, nieméně autor nás matčinými slovy ubez-

pečuje, že budoucnost se na mladého učitele přece jenom usměje, že po překonání svízeli bude na mladého muže čekat kousek lidského štěstí.

Martínkovi se zdařilo vykreslit maloměstský život s tuhým krunýřem konzervativních zvyklostí. První nárazy do nich už buší, ať v podobě růstu kapitalistických vztahů (autor je slabě naznačil v majiteli dílny na ohýbaný nábytek a jeho „obchodně“ provdávané dceři, kterou dovedně zobrazil), ať v povlnném opouštění mravních předpisů či tradičního zaměstnání obyvatel. Plastické jsou figury nadučitele, Pazderníka, rozvážného a praktického starosty. V zajetí schématu zůstala však trpkoucí, uštěpačná Ada a celá příběhová nit okolo Potěšilovy matky; vývoj Gabriely prošel skokem, ale nebyl zdůvodněn. Kruté byrokratické zásahy školdozorce Potěšilův život sice utvářejí, nicméně čtenáři se zdá, že jejich komisnost je ze strany autora, snovajícího děj, připravena poněkud uměle.

Obdobně jako v „kronice“ Stavy rachotí odlišuje Martínek jemným způsobem řeč svých postav. Lidové postavy (např. venkovský hostinský, starosta Zimného, hajná atp.) mluví důsledně dialektem. Školní inspektor, nevrlý a suchý patron, užívá koženého jazyka s koncovkami infinitivů na -ti a starých vazeb (např. „neshledávám účelným“). Ale nadučitel Konečný, který je ve stálém styku s venkovskými dětmi a s maloměstskými živnostníky, mluví řečí hovorovou.

Trojí cestou Blažeje Potěšila dostalo se staré generaci venkovských učitelů za obětavou prací ve škole i v osvětě obrazu úsměvného, lidsky teplého, a pohledu chápajícího. Oblíbenost života v zapadlých končinách byla tu ovšem značně usmířena do idylična, asi tak, jako kdýž se po mnoha letech díváme na svůj život zpět a jeho temné stránky se nám ve vzpomínkách proměňují jenom v radostný jas.

V kruté době druhé světové války psal Martínek román *Jizva na tváři*. Autor dokončil dílo až v r. 1946; tehdy román v nakladatelství Sfinx také vyšel. „Vznikal těžce a bolestně, snad nejlopotněji ze všech mých románových prací. Nejedna věta byla přerývána nářkem sirén a hukotem bombardovacích letadel, nejedna kapitola musila být nově obměňována a stilisticky několikrát upravována. Nebylo možno najít klidu k soustředěné práci, ačkoliv jsem začínával psát za nejčasnějšího úsvitu, a dějové pásmo bylo přetrháváno i dlouhými pausami. A přece jsem se záryval do děje s jakousi urputností, ačkoliv jsem nejednou pochyboval, že jej dopíši: potřeboval jsem přímo naléhavě, abych žil intenzivněji životem ještě druhým. Patrně těžké dny, kdy se skládaly stránky románu, zanechaly na něm nejednu stín, zpomalily pásmo a na některé odstavce položily závaží.“ Takto popsal vznik svého díla Vojtěch Martínek.³⁾ Podle sdělení spisovatelovy choti (v dopise ze 16. prosince 1959) dala podnět k románu skutečná událost: profesorka žena skočila v sebevražedném úmyslu z druhého patra a svému zranění druhého dne v nemocnici podlehla.

Jizva na tváři je román o spravedlnosti. Druhá světová válka to nepochybně byla, zločiny, které napáchal fašismus a které se v těch časech každé představě o spravedlnosti přímo vysmávaly, co přivedlo spisovatele k úmyslu, aby zpracoval takovou látku. Martínek chtěl románem říci, že na světě nemůže žádná vina zůstat bez trestu. Proto nedopřál dvěma hlavním postavám, které se tolik provinily, aby se z viny vykoupily. Toto pojetí je v románě vysloveno syžetovou linií,

³⁾ *Postavy mých románů*, str. 25.

v jejímž středu stojí přísně korektní, úředně důstojný soudní rada Mičaník a jeho andělsky dobrá a moudrá manželka Věra. „Víš dobře, že nad růžovou pěnu a světelné blýskání je něco vyššího a pevnějšího, že je to povinnost. Vzala na sebe povinnost a povinnost vyplní“ — tak uvažuje ve vnitřním monologu učitelka hudby a vdova po lékaři Věra Sadařová, když se provdala za soudního radu. O Věře se dočteme, že si uvědomila, jak se změnou jména „jde něco závažnějšího: duch a řád nového okruhu“. Vzpomínáte si, kde se v Martínkově díle nejvýrazněji ozvala řeč o řádu a o povinnosti sloužit mu? Bylo to v románě Kamenný řád. Příběh rady Mičaníka a jeho manželky Věry je v jistém smyslu pokračováním, svérázným naplněním hlavní ideje románu Kamenný řád. Leč Martínek, jak se vyznal ve své literární zpovědi *Postavy mých románů*, chtěl v *Jizvě* na tváři osvětlit ještě další myšlenky. Vyslovil je v těchto otázkách: „Co z našich osudů je výsledkem naší vůle a co je působením jakýchsi záhadných sil, jimž dobře nerozumíme? Kolik máme práva na štěstí a vystačíme jenom s chladným a přísným právem?“⁴⁾ V poslední větě tohoto citátu se opět objevuje motiv života protestujícího proti stroze vytčeným mravním předpisům; ústup od nich mohli jsme sledovat v románě o rodě Poštulků, v *Mezích*. V první z citovaných vět se autor přiznává k filosofickému chápání člověka jako bytosti, která je determinována dědičností a sociálním původem. V uměleckém vyjádření se to pak refleктовало jako únik do sféry naturalismu. Rozbor postav a syžetů *Jizvy* na tváři tuto tezi potvrdí.

Rovněž v románě *Jizva na tváři* je středem Martínkova zájmu jedna rodina, nebo lépe: osudy dvou manželství -- soudního rady Mičaníka a jeho syna Vladimíra. Pravda, v románě vystupuje také radova dcera Milena a její obchodně zdatný manžel, drogist František Blahut; ale tato dvojice se cítí ve svém maloměstském blahobytu šťastná a zůstává vcelku mimo hlavní dějový proud.

Radův syn Vladimír, zaměstnaný ve velkém závodě jako malý úředník, trpí komplexem méněcennosti. Matka, původně chudá dívka bez vzdělání, Vladimíra jako chlapce hýčkala. Vladimír nedostudoval gymnasium a je ve svém zaměstnání i v soukromém životě nespokojen. Kdysi zohyzdil kyselinou tvář školníkovy dcery Jiřiny; chtěl ji donutit, aby se zaň musila provdat. Tato blondýnka se zelenýma očima vzala sňatek s Vladimírem jako výkupné za křivdu. Je vznětlivá a zarputilá. Snila v mládí o tom, že se jako kráska provdá do vyšší společenské vrstvy a že si tak zajistí hmotný blahobyt. Nuzný úředníček Vladimír jí ho teď poskytnout nemůže. Jiřina začne proto muže podvádět, spekuluje na manželství s bohatým instalatérem. Když se zklame, ukončí život sebevraždou. Stejně tragicky zahyne Vladimír, který se předtím mstil za nevěru své manželky zmrzačením jejího ženatého milence. Proti rozvratu jednoho manželství postavil autor klid, vyrovnanost, ale i strohou formalistnost soudního rady, který nakonec svoluje, aby se jeho manželka Věra ujala Jiřinina dítěte.

Martínek neumístil děj románu výslovně na Ostravsko, ačkoli cítíme, že události se někde jinde odehrát nemohou, nejen pro blízkost velkých průmyslových závodů k vilové čtvrti a pro blízkost hor (Beskyd), kde instalatérský závod zařizuje rekreační hotely a chaty. Z hlediska mluvy postav se fakt, že autor příběh nelokalizoval jednoznačně na Ostravsko, projevil v tom, že Martínek neuplatňuje v řeči svých postav lašský dialekt jako charakterizační prostředek.

Spisovatel psal víceméně na ideové teze, které si předem položil. To se pro-

⁴⁾ *Postavy mých románů*, str. 26.

jevilo nepříznivě v psychologickém vývoji postav i v rozvíjení syžetových linií. A konečně se též vymstilo hlavní vadou románu — nedostatkem sociální typičnosti kreslených figur a dějů. V Jizvě na tváři se zpodobují osudy dvou psychicky vykořeněných lidí, kteří hynou. Přitom sklouzává děj na jedné straně do naturalistické brutality (zohavení Jiřiny od Vladimíra, zranění instalatéra Holiny sekýrou, dvě sebevraždy atd.) a na druhé straně je nepravdivě lámán sentimentální idylizací skutečnosti (např. smíření Holiny s manželkou, s níž už instalatér dávno nežil; záchrana dítěte umírající Jiřiny atp.). Hlavní postavy románu naplnily toliko schematický rámec, který jim autor předem připravil, i když připouštíme, že např. rada Mličaník sám o sobě byl asi do podrobností zobrazen podle modelu, vzatého ze skutečnosti. Poměrně živě vyšla Martínkovi postava školníka, který ví, jak má s kým jednat, a který proto k radovi mluví s lichoťkami a k Vladimírovi s rozkazující bezohledností.

Románem Jizva na tváři vrátil se Martínek po letech k postupným naturalistického románu, jak jsme je poznali v jeho mladistvých pokusech o zobrazení podhorského života a v pozdější době nejzřetelněji v románě Žena a peníze. I když připouštíme, že Jizva na tváři má obratnější fabulaci a že je daleko sevřeněji komponována, i když tu na některých místech můžeme sledovat Martínkovo umění v zachycení dějových situací (např. jako ve filmovém scénáři přechází spisovatelova pozornost postupně na čtyři skupiny rozmlouvajících lidí při svatbě Vladimíra s Jiřinou, takže čtenář nakonec dostává výsledný obraz hrůzné grotesky), přece jen tyto dílčí přednosti nemohou převážit ani vyrovnat hlavní, to je ideové chyby v koncepci celého díla, které se na jedné straně promítly do postav, toliko ilustrujících předem určené teze, a které si na druhé straně vynutily naturalistický přístup ke skutečnosti (výběr netypických lidí se šesti prsty, jak řekl M. Gorkij) nebo idylizaci života.

Na předělu let 1958 a 1959 byly otištěny v Románové a povídkové řadě Nové svobody v Ostravě tři drobné prózy V. Martínka. Není pochyby, že jejich vznik sahá do dřívější doby. Přesný údaj o tom, kdy byly napsány, však chybí.

Svým podtitulem „romance ze starých časů“ hlásí se próza *O silné Ance*⁵⁾ někde do sousedství romancí, které byly uveřejněny v knize Větvky jalovcové (r. 1941). Vypravuje o hromotlucské deři kováře, která pro svoji figuru nemůže najít ženicha, ačkoli je to děvče dobrého srdce a pracovitě; už od mládí nahrazuje ovdovělému otci hospodyně. V touze po lásce sedne Anka na lep světoběžnému tovaryšovi, který ji zradí. Děj není časově blíže situován a není ani přesněji sociálně spojen se životem vesnice. Příběh „silné“ Anky připomeně svou tragičností Martínkovu Povídku o Maryšce hříšnici. Postava lehkomyšlného tovaryše jako by obměnila podobu soukenického tovaryše Vašiči z „kroniky“ Stavy rachotí.

Tragickým vyzněním se novele *O silné Ance* blíží próza *Máš krásné vlasy . . .*⁶⁾ Její hrdinkou je Milka Zezuláková, dcera chudého kameníka. Tato dívka se lněnými vlasy musí odejít na službu do města, pozná zde jeřábníka Troníčka, prožije s ním krátké manželské štěstí, a když je muž v železárnách zabit, musí žít sebe i dítě sama. Je zaměstnána v kanceláři železáren. Při ohni zachrání svého chlapce. Ztratí při tom svoje krásné vlasy, které se tolika lidem líbily, utrží těžké popáleniny, ale přesto je šťastna. Oslavou mateřské lásky tato prozaická balada

⁵⁾ Vycházela v Románové a povídkové řadě Nové svobody od 9. prosince 1958 do 14. prosince 1958.

⁶⁾ Vycházela v Románové a povídkové řadě Nové svobody od 10. do 15. února 1959.

končí. Škoda, že se Martínek více nepokusil osvětlovat všechna prostředí, jimiž Milka prochází. Děj by byl získal těsnější sepětí se sociální skutečností; postavy Milčina otce a manžela by nabyly větší konkrétnosti, figura inženýra by ztratila jistý příděch nasládlosti.

K prózám, které zobrazují život tichého městečka Brušperku, přiřazuje se třetí z prací, které Martínek otiskl r. 1959 v novinách — *Otec*.⁷⁾ Žel, je to próza umělecky slabá, protože vcelku nepravdivá. Soustředila se na postavu starého truhláře Toboly, který je při automobilové nehodě těžce zraněn a potřebuje nyní ošetření. Ale ukáže se, že je to pro tři jeho zaopatřené děti problém. Dcera, manželka bohatého kupce, pomoc odmítne. Syn, bankovní úředník, se vymlouvá, protože se bojí své zhýčkané ženy. Nakonec jde ke stařečkovi vnučka Milka. Dědeček se přimluví, aby jí rodiče nebránili ve sňatku s havířem a zaopatří ji věnem z velké částky, kterou dostane jako odškodné za úraz.

Nejcennějším rysem této povídky je fakt, že podtrhla naléhavost starého problému výměnkářského. Nicméně nevyhrocuje ho do tragiky, ale smiřuje v idylu. Východiskem k takovému řešení otázky je pro spisovatele neočekávaný příchod „pána“, který způsobil Tobolovi úraz a velkomyslně slíbí posílat invalidní příspěvek, zaplatit výlohy s léčením a vysoké bolestné. Idylizace trudných stránek života a uslechtilé náhody jsou průvodními zjevy povídky, která kreslí naturalisticky osamocenou, sociálně netypickou postavu. Alespoň částečné rysy realistického zobrazení skutečnosti nesou epizodní postavy truhlářových dětí.

Próza *Otec*, uveřejněná z pera V. Martíňka časově naposledy, ukazuje, že umělec spor mezi realismem a naturalismem nikdy s konečnou platností nedořešil.

⁷⁾ Vycházela v Románové a povídkové řadě *Nové svobody* od 8. do 15. ledna 1959.